

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.152
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
доктору історичних наук,
професору Марчуку Василю Васильовичу**

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

Смолянюка Володимира Федоровича, доктора політичних наук, професора, головного наукового співробітника Воєнної академії імені Євгенія Березняка на дисертацію Коник Тетяни Григорівни «Державна політика із забезпечення національної безпеки України (1991–2004 рр.)», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Питання забезпечення національної безпеки України є життєво необхідним в умовах відсічі агресії РФ, розпочатої у 2014 р. та доведеної до стану широкомасштабного вторгнення 24.02.2022 р. Збройна боротьба з російською навалою загострило питання щодо створення науково обґрунтованої моделі безпекової політики як цілісної політико-правової системи, спроможної ефективно діяти як у мирних, так і воєнних умовах. Національна безпека України має розглядатися не просто як сукупність заходів оборонного характеру, а як багатовимірна система, що включає в себе політичний, правовий, інформаційний, економічний, соціальний, інституційний та інші компоненти. Державна політика у цій сфері повинна не лише реагувати на загрози, а й забезпечувати інституційну сталість, нормативну чіткість та громадянську легітимність механізмів захисту національних інтересів.

Виходячи з цього, дослідження Т.Коник є надзвичайно актуальним. Після російсько-української війни Україна гарантовано повернеться до проблематики осмислення національної безпеки в її «другому мирному» вигляді, але з врахуванням набутого бойового досвіду. Відповідно, наукові праці, предметом дослідження яких став «перший мирний» період, виявляться затребуваними як у теоретичному, так і практичному аспектах.

Дисертантка зосереджується на формуванні державної політики в галузі національної безпеки у період становлення відновленої Української державності у 1991–2004 рр., що є особливо цінним для розуміння генези державних інституцій таі законодавчої бази. Підкреслюючи політико-правову природу безпекової політики, авторка демонструє комплексний підхід, який відповідає вимогам сучасної політичної науки та державного управління.

Дисертаційне дослідження Т.Коник є відповіддю на потребу у глибокому, міждисциплінарному аналізі генези державної політики національної безпеки України, зокрема періоду, що став фундаментальним для формування правових і політичних засад сучасної безпекової парадигми.. Це дозволяє не лише реконструювати логіку становлення безпекової політики держави, але й виокремити її сильні та вразливі ланки, що мають пряме значення для нинішнього етапу – в умовах війни.

Особливу вагу дослідженню надає розроблений та обґрунтований дисертанткою проєкт змін до Закону України «Про національну безпеку», який має на меті заповнити наявні прогалини у визначенні повноважень суб'єктів забезпечення національної безпеки, принципів їхньої взаємодії та алгоритму координації. Це свідчить не лише про глибоку наукову рефлексію, а й про прикладне значення дисертаційної роботи в контексті оптимізації політико-правової моделі безпекового управління.

Отже, тематика дисертації є вкрай своєчасною з точки зору актуального безпекового порядку України. Вона забезпечує теоретичне переосмислення державної політики із національної безпеки як інструменту розвитку держави у системі глобальних і регіональних викликів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертацію виконано в межах держбюджетної теми кафедр політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету та Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, безпосередньо низки наукових програм, що реалізуються в рамках досліджень розвитку політичних інститутів і безпеки. Зокрема, робота пов'язана з темами «Розвиток політичних інститутів і процесів в сучасному світі», «Трансформація політичних інститутів та політичних процесів в умовах викликів сучасності», «Євроінтеграційний вибір України: історія, політика, перспективи». Такий зв'язок засвідчує вагоме значення дисертації у загальному науковому контексті.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Основні наукові положення, висновки й практичні рекомендації, сформульовані у дисертації Т.Коник, вирізняються внутрішньою логікою, аналітичною послідовністю та методологічною зваженістю. Обґрунтованість авторської концепції базується на системному аналізі широкої джерельної бази, що охоплює національні нормативно-правові акти, зокрема Закони України, Укази Президента України, Стратегії, Концепції тощо, а також міжнародні акти, включаючи акти ООН, ОБСЄ, НАТО та Ради Європи.

Обґрунтованість дисертаційного дослідження базується також на опрацюванні фундаментальних робіт українських і зарубіжних науковців. Використано значну кількість наукової літератури з проблематики національної безпеки, теорії політики, державного управління, що свідчить про системний підхід до дослідження.

У вступній частині дисертації авторка чітко позначила наукову проблему, сформулювала об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження, а також окреслила його теоретико-методологічний базис. Широке використання міждисциплінарного підходу та врахування політико-правової детермінації сфери національної безпеки забезпечили високий рівень вирішення пізнавальних завдань, що в свою чергу трансформувалось у належний рівень наукової новизни дисертації та її прикладної значущості.

Теоретико-методологічна частина (перший розділ дослідження) демонструє глибоку обізнаність дисертантки з фундаментальними підходами до аналізу державної політики та політики національної безпеки. Систематизовано розвиток наукових уявлень про безпекову політику, запропоновано уточнення базових понять, зокрема «політика національної безпеки» та «безпекові загрози». Авторка уміло поєднала здобутки політичної науки, безпекознавства й права, що позитивно відбилось на всій роботі.

У другому розділі основну увагу зосереджено на інституційному та нормативно-правовому вимірі державної політики в досліджуваній історичний період. Простежено етапи становлення безпекової політики, розкрито роль ключових суб'єктів її формування та практичної реалізації (Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, РНБОУ). Високий рівень джерельного забезпечення та юридичного аналізу посприяв формуванню комплексного бачення всієї системи національної безпеки.

Третій розділ став кульмінацією аналітичної частини дослідження. На основі змістового аналізу політичних рішень у сфері національної безпеки авторка окреслила закономірності формування, здобутки й прогалини процесу

реалізації відповідної державної політики. Концептуальний рівень її узагальнення дозволяє розглядати розділ як завершений аналітичний продукт, який має розгалужені причинно-наслідкові зв'язки з попередніми матеріалами.

У підсумковій частині систематизовано наукові результати, що логічно впливають з усіх трьох розділів. Висновки дисертантки є виваженими, тематично детермінованими, всебічно обґрунтованими в методологічному та політико-прикладному сенсі. Авторка продемонструвала здатність до самостійного, критичного аналізу складних політико-правових процесів та запропонувала рішення, що мають прикладне значення в умовах трансформації системи національної безпеки України.

Слід відзначити належну апробацію основних положень і висновків дисертаційного дослідження, що знайшло своє відображення у виступах авторки на восьми міжнародних науково-практичних конференціях в Україні та за кордоном. Серед них – заходи, присвячені питанням міжнародної безпеки, освіти у сфері національної безпеки, актуальним проблемам сучасної науки та регіональним викликам. Це засвідчують наступні форуми за участю дисертантки: «Східне партнерство – 2014» (м. Перемишль, Польща); «Актуальні проблеми сучасної науки – 2014» (м. Перемишль, Польща); «Міжнародна інформаційна і кібербезпека: сучасні виклики і загрози» (м. Київ, 2016); «Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми і пріоритети розвитку» (м. Острогож, 2017 та 2024); «Сучасний рух науки» (м. Дніпро, 2019); «Забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану» (м. Луцьк, 2022); «Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів» (м. Хмельницький, 2022).

Представлені авторкою матеріали опубліковані, що підтверджує їх публічне обговорення, відкритість для подальшої дискусії та фахове визнання серед науковців, що опікуються безпековою проблематикою.

Виходячи із зазначеного, дисертація є науково й методологічно вивіреним дослідженням, яке засвідчує достатній ступінь обґрунтованості положень і висновків, а також практичних рекомендацій.

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів

У роботі вперше сформульовано дефініцію «державна політика із забезпечення національної безпеки», що розкриває її сутнісні характеристики та урізноманітнює змістовні параметри. Авторка здійснила періодизацію становлення цього різновиду політики, обґрунтувала її політико-правову

природу, а також визначила алгоритм формування й реалізації державної політики у сфері національної безпеки.

Суттєвим моментом дисертації є розробка авторського бачення політико-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки, який базується на виділенні пріоритетів національних інтересів, урахуванні внутрішніх і зовнішніх загроз та увінчується розробкою (оновленням) нормативно-правових актів, що визначають безпекову політику України у досліджуваний період.

Авторка вдосконалила підхід до класифікації суб'єктів забезпечення національної безпеки, загроз, спрямованих проти неї, доповнила існуючі наукові моделі інституційної взаємодії суб'єктів безпекового сектору, що має важливе значення для осмислення ефективності державної безпекової політики.

Результати дослідження викладено у достатній кількості публікацій у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України та міжнародної наукометричної бази Web of Science, що підтверджує достовірність і наукову апробацію одержаних результатів.

Теоретична цінність одержаних результатів дослідження.

Уперше у межах вітчизняної політології проблема національної безпеки розглядається не лише як предмет секторальної державної політики, а як концептуально визначена система, що базується на взаємодії інституційних суб'єктів, стратегічних документів та визначених ними правових механізмів.

Дослідження поглиблює зміст понятійно-категоріального апарату «державна політика», «безпекова політика», «суб'єкти безпеки» та «загрози національній безпеці» з урахуванням історико-політичного контексту пострадянського розвитку України. Крім того, удосконалення понятійно-категоріального апарату дозволяє глибше інтерпретувати взаємозв'язки між законодавчими актами, стратегіями, концепціями та програмами з питань національної безпеки.

Авторка пропонує оригінальне теоретичне бачення еволюції державної політики безпеки, у якому закладено поєднання політичного реалізму, інституціоналізму та правової теорії. Це дає змогу комплексно осмислити роль політичних рішень у сфері безпеки, їхню правову легітимацію та організаційне втілення.

Запропонована в дисертації структуризація механізмів реалізації безпекової політики може бути використана для розробки подальших аналітичних моделей у сфері безпекознавства.

Сформульовані теоретичні положення можуть стати підґрунтям для розширення методології аналізу політики безпеки та бути адаптованими до дослідження сучасного етапу її трансформації в умовах повномасштабної війни.

Теоретичні результати роботи мають потенціал до подальшого наукового прогнозування (аналітики), зокрема, при підготовці курсів з політичної науки, безпекознавства, державного управління, основ воєнної стратегії, а також у дослідницьких проєктах, присвячених моделюванню державної політики в умовах кризових викликів.

Практичне значення результатів дослідження.

Результати дослідження мають прикладний характер. Найважливішим серед них є підготовка та наукове обґрунтування проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про національну безпеку», в якому уточнено коло суб'єктів національної безпеки, їх повноваження, принципи взаємодії та координації. Запропоновані авторкою положення можуть бути використані: в нормотворчій діяльності органів влади; у підготовці державних стратегій та програм у сфері безпеки; у системі освіти під час викладання політологічних, безпекових та державно-управлінських дисциплін.

Загальна оцінка змісту роботи

Дисертаційне дослідження Т.Коник є цілісним, глибоко обґрунтованим і структурованим. Робота відповідає логіці наукового пізнання, містить усі необхідні елементи академічного дослідження, що забезпечують належний рівень її наукової і прикладної цінності. Стиль викладу витриманий, з чітким логічним переходом між розділами. Значна увага приділена комплексному аналізу політичної дійсності, а також формуванню системного бачення ролі державної політики в забезпеченні національної безпеки.

Рукопис дисертації відповідає нормам продукування наукових текстів. Відчувається, що обрана для захисту наукова проблема ретельно вивчена та опрацьована автором, а для її всебічної аргументації задіяно значний обсяг фахової літератури та емпіричних джерел.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Аналіз дисертаційної роботи Т.Коник засвідчує дотримання здобувачкою академічної доброчесності, встановлених чинним законодавством України та загальноприйнятими науковими стандартами. У тексті відсутні ознаки неправомірного запозичення чи порушення авторських прав. Усі наведені у списку джерела належним чином оформлені і використані у тексті, що дозволяє відслідкувати походження інформації та забезпечує прозорість дослідницької

роботи. Положення, які виносяться на захист, є результатом самостійного наукового пошуку, а зроблені висновки ґрунтуються на індивідуальному аналізі широкого кола джерел, порівняльному опрацюванні матеріалів та критичному осмисленні наукових підходів.

Дисертація пройшла відповідну перевірку на предмет дотримання академічної доброчесності, зокрема у частині плагіату, і не містить порушень. Це свідчить про високий рівень наукової етики здобувачки та відповідальне ставлення до вимог наукової діяльності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

Поряд із зазначеними вище позитивними рисами дисертаційного дослідження Т.Коник слід відмітити й наявність в ньому деяких дискусійних положень. Зокрема:

1. У дисертації авторка приділяє надмірну увагу теоретичним аспектам формування державної політики із забезпечення національної безпеки. Зокрема, у першому розділі дисертаційної роботи наводиться багато дефініцій «політика», «державна політика», «безпека», «державна безпека», «національна безпека», які запропоновані вітчизняними науковцями. При цьому їх критичний аналіз здійснено недостатньо послідовно. Недостатньо проаналізовано й безпекову практику України у досліджуваний період.

2. Однією з визначальних складових системи національної безпеки України є її «економічна безпека», яка вбирає в себе «фінансову безпеку», «енергетичну безпеку», «технологічну безпеку» тощо. Проте у змісті дисертації цей важливий компонент державної політики здобувачкою не розглядається. На наш погляд, дослідження цього питання значно підвищило б цінність дисертаційної роботи.

3. Для забезпечення національної безпеки велике значення має зовнішня політика держави, ступінь розвитку її міжнародного співробітництва й стратегічного партнерства. У досліджуваний період (1991-2004 рр.) Україна була асоційованим членом СНД. Проте її діяльність у цій та інших пострадянських структурах обійдена увагою авторки, хоча тогочасні політичні сили докладали неабияких зусиль для зближення України із сусідніми державами, в тому числі в безпековій площині. На це слід було звернути більшу увагу.

4. При визначенні інституційної основи формування і реалізації державної політики із забезпечення національної безпеки у третьому розділі концентрується увага насамперед на розгляді повноважень державних органів

та пропозиціях щодо їх удосконалення. Проте вже тоді помітним був суб'єктний потенціал громадянського суспільства, яке розуміло національну безпеку на альтернативних (порівняно з державою) засадах. Дослідження зацікавленої громади як резерву безпекової стійкості Української держави було б цілком доречним на сторінках даного дисертаційного дослідження.

5. Структура дисертаційної роботи Т.Коник відрізняється чіткістю побудови з використанням розгорнутих логічних пояснень опцій формування та реалізації державної політики із забезпечення національної безпеки, прийняття та впровадження відповідних законодавчих актів, їх трансформації з урахуванням змін внутрішньої і зовнішньої політики. Водночас, бажано було б додатково розглянути питання щодо ефективності реалізації впроваджених законодавчих актів, зокрема, оцінити ступінь досягнення поставлених цілей, ефективності використання ресурсів, адаптивності до суспільно-політичних змін в Україні та світі.

Проте наведені зауваження не применшують загальної позитивної оцінки дослідження, а навпаки – відкривають простір для подальших наукових розвідок у цій тематиці, зокрема, щодо перспектив оптимізації державної політики із забезпечення національної безпеки у повоєнний період.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Дисертаційне дослідження Т.Коник є самостійно виконаним та структурно завершеним. Сформульовані авторкою висновки і рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною, мають теоретичне й практичне значення.

Дисертації властивий високий теоретичний рівень. Положення і висновки, винесені дисертанткою на захист, відповідають вимогам новизни, опираються на широку джерельну базу, характеризуються логічною послідовністю та чіткістю викладення. При роботі над дисертацією авторка продемонструвала творчу самостійність, вмінням критично підходити до різних точок зору, обґрунтовувати й формулювати власні погляди.

Таким чином, дисертаційна робота Коник Тетяни Григорівни «Державна політика України із забезпечення національної безпеки (1991-2004 рр.)» за змістом, формою викладення та отриманими результатами є оригінальним авторським дослідженням, що відповідає вимогам спеціальності 052 «Політологія», вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого

Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.). Представлена на захист дисертаційна робота є завершеною працею, в якій отримано нові обґрунтовані результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, а її авторка Коник Тетяна Григорівна на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Офіційний опонент:

доктор політичних наук, професор,
головний науковий співробітник
Воєнної академії імені Євгенія Березняка

Володимир СМОЛЯНЮК